

Střípky z minulosti aneb Jak se utvářela venkovská sídla na Bojanovsku – I. část

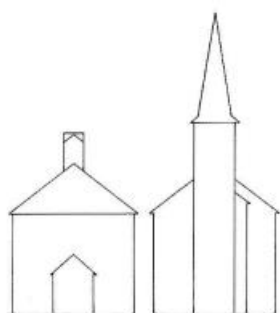
Do oblasti bojanovského újezdu přivedlo větší množství osídlenců založení benediktinského kláštera ve Vilémově na sklonku raného středověku. Autoritativně řízená činnost zajistila organizovanou zástavbu pravidelně sevřených sídelních útvarů - příkladem budiž lesní návesní ves. Dle zásad vzniku daných vsí byly vytyčeny pozemky od usedlostí až po hranice katastru nebo po obecní les či pastvinu. Pozemky nebyly rovnoběžné, ale od usedlostí se rozšiřovaly jako vějíře. „Je zajímavé, že v Železných horách v teritoriu bojanovského újezdu se až na malé výjimky vyskytují téměř jen tyto lesní návesní vsi i v mladším období, tj. po roce 1329, kdy kolonizaci dokončuje správa hradu Lichnice.“¹ Tehdy zřejmě vznikly např. Hůrka (nejstarší písemná zmínka z r. 1564), Petříkovice, Prosíčka a snad i Liboměřice.

Význačným jevem v utváření sídel ve vrcholném středověku představuje zakládání tržních, správních i církevních středisek formou městeček. Nejstarší zmínka o sídle jménem Bojanov pochází z roku 1329, tehdy českému království vládl Jan Lucemburský. Poprvé se o Bojanově jako městečku píše v listině datované do roku 1564 (tj. za panování prvních Habsburků). K domněnce, že byl Bojanov založen ve vrcholném středověku, vede historiky řešení jeho středu - tj. gotickým způsobem s pravidelnou plochou náměstí. Kostel bývá v dané zástavbě situován při rohu náměstí.

Bojanov – středisko újezdu, založené před r. 1329 s prvky městečka, mapa z r. 1839

Změna siluety v 19. st. První křesťanské svatostánky (jejich vznik a podoba) zřejmě navždy zůstanou opředeny pavučinou tajemství. Skutečně doloženými jsou až kostely z doby románské. Otazník visí nad románským původem hrbokovského kostelíku. Roku 1349 již prokazatelně stál a s určitou pravděpodobností tehdy prošel gotickou přestavbou.

Hrbokov
kostel sv. Václava

Mluvíme-li o církevních centrech, připomeňme si výše uvedený klášter ve Vilémově, do jehož bojanovský újezd patřil. Nezměrný význam klášterů spočíval mimo jiné v kulturním a civilizačním přínosu. Do majetku vilémovského kláštera spadaly vsi Kovářov, Petrkov, Holín spolu s městečkem Bojanov do roku 1329. Novým majitelem panství se stal hrad Lichnice, nejstarší představitel hradních staveb na Chrudimsku. Uvedený hrad byl však často v zástavě - čtyři roky poté, co získal obce bojanovského újezdu, spadl pod správu samotného krále Jana Lucemburského.

Po objevení třístupňové metody chovu ryb (v 15. století) prožilo největší rozmach rybníkářství. Nejstarší písemná zpráva o rybníku na Chrudimsku se datuje do r. 1466, týká

¹ ŠTĚPÁN L. a kol., Chrudimsko. Utváření venkovských sídel, Chrudim 2001, s. 10.

se souhlasu se zřízením rybníka u Hrbokova. „*Já, Jan, řečený Hlinský z Morašic, prodal jsem slovuťnému panošovi Viktorinu z Kuncího bytem v Chrudimi dědictví své, které leží mezi dědictvím a potokem, který leží mimo Rtenín u Hrbokova, kteréžto místo jest od Chrudimě jedouc k Hrbokovu na levé straně silnice, na kterémžto místě moci bude p. Viktorin bez překážky stav rybníka svého u Hrbokova založiti a dělati k užítku svému na šíř a na dél i výš...*“ (Uvedený rybník dnes neexistuje. Pozůstatky hráze se nyní nachází po pravé straně silnice, neboť původní cesta vedla z Chrudimi přes Rtenín, nikoliv přes Petřikovice. Pozn, autorky.)

Šestnácté století se neslo ve znamení další etapy zakládání sídel. Co do počtu nebylo nikdy předstiženo. Jednalo se vždy o drobné osady či samoty zahušťující sídelní krajinu ve vyšších polohách. Zakládání nových rolnických sídel nebylo v rukou tzv. lokátorů. U těchto drobných vesniček většinou chyběla společná pastviště a obecní placy. Veřejnými plochami bývaly téměř jen cesty. Tímto způsobem vznikly např. osady Mezný či Padrtý.²

Zlom ve vývoji sídel nastal po nešťastné bitvě na Bílé hoře. Na výsledku se podepsal i průběh samotné třicetileté války včetně politických kroků Habsburků. V tu dobu opustilo mnoho poddaných své statky a chalupy. Nejvíce uprchlíků pocházelo z Heřmanoměstecka. Za oběť padla i vesnička Zlatnice u Hrbokova, jež nebyla více obnovena. Část jejich zemědělských pozemků se zalesnilo. Velké množství zbořených statků, chalup a domků bychom onehdy našli v Hrbokově. Sousední Rtenín byl dokonce ve zprávách uváděn jako úplně pustý. Výrazný úbytek obyvatelstva potvrzuje i Soupis poddaných podle víry z roku 1651. V Hrbokově dle daného pramenu žili pouze dva chalupníci a dva podruzi s manželkami. Následná rekatolizace přispěla k dalšímu úbytku obyvatelstva.

A jak to vypadalo s vírou v našich obcích? V Hrbokově to bylo půl na půl. V Kovářově připadli 4 katolíci na 35 nekatolíků (u nich si vrchnost poznamenala: „*s nadějí na změnu*“, existovala tudíž vyhlídka na přestup k jediné povolené víře, tj. katolické), v Bojanově žilo 14 katolíků a 56 nekatolíků, z čehož pouze 6 z nich vrchnosti přislíbilo, že přejdou na „správnou“ víru. Petrkov obývalo 8 nekatolíků (nikdo se nehlásil ke katolictví) a všichni do jednoho odmítli změnit víru svých předků. Stejná situace panovala i na Hůrce (18 nekatolíků), ve Lhoticích (27 nekatolíků), na Samařově (14 nekatolíků) či Bezděkově (29 nekatolíků). Ve „*mlejně Bojanovském*“ byli „*mlynář, žena jeho, mládek, pohůnek i děvka*“ věrnými nekatolíky, „*kazil*“ jim to akorát katolický tovaryš.

„*K údajům o náboženství je však třeba přistupovat s velkou dávkou kritičnosti.*“³ Zůstává otázkou, nakolik byl příslib konverze upřímný a dobrovolný. Nakonec totiž došlo i na „nenapravitelné“ nekatolíky, řada z nich musela na nátlak vrchnosti víru opustit, aby nebyla nucena vzdát se svého domova.

Průvítivú čas adventu i Vánoc Vám přeje Lenka Simonová

² Tamtéž, s. 20.

³ MATUŠÍKOVÁ L. – PAZDEROVÁ, A., Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Chrudimsko 1, SÚA v Praze 2001, s. 7.